Perustuslakivaliokunnalle

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt minulta lausuntoa hallituksen esityksestä takautuvasti maksettavaa sähköhyvitystä sekä sähköenergialaskujen maksuaikojen pidennystä koskevaksi väliaikaiseksi lainsäädännöksi (HE 324/2022 vp).

Esityksellä pyritään reagoimaan syksyllä 2022 Ukrainan sodan vuoksi nopeasti kohonneisiin kuluttajien (sähkön loppukäyttäjien) sähkölaskuihin. Hallituksen esityksen säätämisjärjestysperusteluissa ehdotettua sähköhyvitystä koskevaa lakia (1. lakiehdotus) arvioidaan perustuslain 6 §:ssä tarkoitetun yhdenvertaisuusperiaatteen kannalta sen vuoksi, että sähköhyvityksen vaikutukset kohdistuvat erityisesti tietyn asumismuodon (oma- tai paritalot) ja tietyn lämmitystavan (sähkölämmitys) valinneisiin. Tähän on kuitenkin yhdenvertaisuusperiaatteen kannalta hyväksyttävä peruste, nimittäin se, että sähköenergian hintojen yllättävä ja odottamaton nousukin kohdistuu juuri tähän kuluttajien (sähkön loppukäyttäjien) ryhmään.

Säätämisjärjestysperusteluissa 1. ja 2. lakiehdotusta arvioidaan perustuslain 15 §:n mukaisen omaisuudensuojan kannalta ensinnäkin sen vuoksi, että näiden lakiehdotusten toimeenpano edellyttää, että sähkön vähittäismyyjät tekevät ”tietojärjestelmiinsä muutoksia, joiden voidaan katsoa rajoittavan omaisuuden käyttöoikeutta ja omistajan määräämisvaltaa omaisuudestaan”. Lisäksi ”lakiehdotusten toimeenpanosta aiheutuu sähkön vähittäismyyjille kustannuksia tietojärjestelmämuutoksista ja asiakaspalvelun resurssien lisäämisestä”. Yrityksiä velvoittava uusi lainsäädäntö aiheuttaa usein tarvetta muuttaa yritysten tietojärjestelmien muutostarvetta. Muutosten toteuttamisesta aiheutuu myös kustannuksia, ja toisinaan asiakaspalveluresurssejakin on lisättävä. Nämä ovat tavanomaisia uuden lainsäädännön vaikutuksia, enkä pidä niitä sellaisina ”omaisuuden käyttöoikeuden” tai ”omistajan määräämisvallan” rajoituksina, että niitä tulisi tarkastella perustuslain 15 §:n suojaaman perusoikeuden rajoituksina. Säännöksiä ei

olekaan nähdäkseni aihetta tarkastella perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta.

Kuten hallituksen esityksen säätämisjärjestysperusteluissa todetaan, perustuslakivaliokunnan lähtökohtana on ollut, että sopimusoikeuden, kuten sopimusten sallittujen ja kiellettyjen ehtojen, sääntely kuuluu tavallisen lainsäädännön alaan ja että perustuslain 15 §:ssä turvattu sopimusvapaus ei ehdottomasti estä myöskään taannehtivaa sääntelyä. Ehdotetussa sähkölaskun maksuajan pidennystä koskevassa sääntelyssä ei kuitenkaan ole kyse tavanomaisesta sopimusehtojen sääntelystä, joka ei loukkaa perusteltujen odotusten suojaa, vaan sopimuspakon asettamisesta sähkön vähittäismyyjille. Sopimuspakkoa on, myös perustuslakivaliokunnan käytännön huomioon ottaen, pidettävä perustuslain 15 §:n mukaisen perusteltujen odotusten suojan rajoituksena. Hallituksen esityksen säätämisjärjestysperusteluissa esitetyin perustein katson kuitenkin, että sääntely täyttää perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset. ”Haasteellisen” taloudellisen tilanteen sijasta puhuisin kuitenkin ”vaikeasta” taloudellisesta tilanteesta.

Henkilötietojen käsittelyn osalta yhdyn siihen, mitä hallitus on säätämisjärjestysperusteluissa esittänyt. Sähkön vähittäismyyjien velvollisuus kanavoida valtion sähköhyvitys kuluttajille ei nähdäkseni ole perustuslain 124 §:ssä tarkoitettu julkinen hallintotehtävä. Valtiontakauksen enimmäismäärästä ehdotetaan säädettäväksi lailla siten kuin perustuslain 81.2 § perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaisesti edellyttää.

Lakiehdotukset ovat käsitykseni mukaan käsiteltävissä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Sysmässä 8. helmikuuta

Kaarlo Tuori